

Vaim on võim – Kõiv

Tugevaks treenitakse, rikkaks kalkuleeritakse, kuulsaks jahmerdatakse aga vaimust võimsaks saadakse?

4. detsember 1999

• KULTUUR

Madis Kõiv 70

- Essee Madis Kõivust
- «Küüni täitmise» arvustus

Jaan Kivistik *Tartu Ülikooli õppejõud*

Asju on kahel viisil. Ühtedest saab rääkida paljudel erinevatel viisidel, teistest ainult Näiteks autod ja liikluseeskirjad, malenupud ja malereeglid, inimesed ja matemaatika teoreemid, majad ja arhitektuur. Esimeste puhul võib rääkida asjast nii ja teisiti, ikkagi saadakse aru, millest jutt, neid asju usutakse olevat olemas kõnelemisest sõltumata. Teised asjad usutakse aga olevat sõltuvad kõnest ja sellepärast just nagu vähehüüa. Kui oleks olemas vaim ja võim, oleksid nad muidugi teised asjad.

Sestap on paljud uskunud, et vaimu ega võimu pole olemas, olemas on päris asjad.

Muidugi pole see mõistlik vaade.

Malenuppu võib kasutada nii malemängimiseks kui viskerelvana, mõõta seda või komistada - kõigist malenupu tarvitamise viisidest on korraga kasutusel siiski ainult malet mängides malenuppe ei visata, komistades nupule ei mõõdetata seda, mis tähendab, et nende nuppude ja üldse meie esimest viisi asjade eriti põhjalik olemasolemine, olemasolemine ei ole enam kui paljas usk.

Inimesed tarvitavad aegruumilisi asju nende üksikute funktsioonide kaupa, just nagu oleksid needki sõnade läbi loodud teoreetilised, meie teist liiki objektid. Kui vaatan inimlikku, inimsuhtluse maailma, pole seal esimest ja teist liiki asjade olemasolemine vahet ja võim ja vaim on seal mitte vähem kui autod, majad ja malenupud.

Võimul on palju erinevaid avaldusi. Ma ei vaevu nende täielikku klassifikatsiooni püüdlumagi. Mahutagem aga instantsidena selle sisse kindlasti üksiku inimese füüsilist jõu, riigivõimu autoriteetsuse või sundimisvõime, raha omamisest tuleva väe, ühe kõrge ametikohast tuleva mõjukuse ning jätkem see loetelu põhimõtteliselt avatult üldiselt on võim võime inimsuhtluse alal midagi korda saata.

Ettevõtetu, et vaim on võim, võiks näida triviaalsusena. Kes siis ei teaks, et kui pea siis peavad jalad jagama, s.t et kui pea võimu ehk vaimu ei jätku, tuleb selle asemel kasutada võimu teist instantsi, füüsilist jõudu - kui lubatakse seekord olla nii literaalselt.

Või kes ei tea, et malemängu järel võib tülits minna, kus näiteks kaotaja kompensatsioon võimutust käte võimukusega. Siin juba olen kasutanud võimu äratundmiseks nende instantside vahetavust, ekvivalentsust, mille abil vaim on identifitseeritud pea või see on triviaalne; kui teised võimu instantsid on vastastikku vahetatavad, näiteks raha abil röövitav või tugev röövel kohtu autoriteediga vaikseks sunnitav, on ka vaim või selle eest võib nii peksta, raha kui kuulsust saada, mis nagu öeldud, võimuinstants seega ka vaim võimuinstants.

Nüüd siis vähem triviaalse juurde, et milline peab vaim olema, et selle eest kas raha peksta, kuulsust vms saada.

Esimene tõsiasi näib olevat, et kui autonoomseid võimuinstantside üldse on, on nad vastastikku vahetatavad vaid tänu autonoomsusele. Seletan.

Muidugi võib kujutleda, et kõik võim taandub ühtsele substraadile, näiteks rahale. Siis võimalik raha röövida. Vist mitte, raha röövija peaks röövitavale ka oma raha eest näitama ja kui tal küllalt pole, ei tarvitseks teine talle oma loovutada. Nii ei ole, vaid mõned autonoomsed võimuinstantsid on olemas. Kui vaim on võim, peab temagi autonoomne olema. Kui vaim taanduks jõule, oleks juba maletki võimatu mängida: tugevam võidaks alati. Kui ta taanduks rahale, oleks Madis Kõiv ilmselt juba aasta Eestis kõige rikkam mees.

Teine tõsiasi näib olevat, et igal võimuintantsil on oma võimutehnoloogia.

Tugevaks treenitakse, rikkaks kalkuleeritakse, kuulsaks jahmerdatakse. Kuidas a vaimust võimsaks saadakse? Tuleb siin alguse juurde tagasi minna. Vaimu päralt mida jõuga või raha eest ei saa, mõne meelest teadmine, kuidas asjad on, mõne rumalasti, et info. Teadmine või vaim aga pole ükskõikne asi väljaspool inimest, n teisedki võimud, nagu jõud, mis kehast väljas, pole jõud, või raha, mis kuu peal, p rikkus.

See kõneviis unustab ära, et kõik, mis inimeste päralt, on nende päralt läbi sõnast funktsiooniti, läbi üheste ja asendamatute viiside, isegi need asjad, mis näivad sõr olemas olevat ja kasutatavad eri viisidel. Teada millestki midagi - mis vaimu ala ju - saab ainult ühel viisil ja kui teatakse teisel viisil, teatakse juba teist asja ja see al ei saa sõltuda millestki muust kui vaid sellest, mida teatakse.

Inimesed usuvad küll, et malekäike tehes tuleb mõelda malekäikudest, muidu ei s käikudega hakkama, sagedasti aga ei märka, et mõtlemine käib mujalgi samal vii ainult sedavõrd produktiivne, kuipalju keskendub mõtlemisainele selle üheste ree Asju, millest mõelda või mida teada, on palju, kuid teadmise või mõtlemise viise o üks: mõelda asjast. Ma ei tea kedagi teist, kes oleks valmis nõnda keskendunult r mistahes asjast kui Kõiv.

Selge, et võimu kandmine mõjutab seda kandvat inimest. Jõud paistab välja inime kehast, rikkus riietest. Vaim mõjutab iseloomu. Keskendumine mõtlemisasjale näi eemalseisja jaoks olevat naiivsus, siirus - ainult laps saab unustada raha, intriigid, soovid.

Midagi pole parata, vaimu kui võimu on meis ainult niipalju, kui meis on siirust või r mõelda asjast, mõnes rohkem, mõnes vähem.

© Postimees 1999
